

Εκπαιδευτικά Δικαιώματα των Μειονοτήτων Η θέση της Κοινωνίας των Εθνών

Της Δρος Μαρίας ΒΛΑΧΑΔΗ-ΟΡΦΑΝΟΥ

Γενική προσέγγιση

Τα πολιτιστικά και βέβαια τα εκπαιδευτικά δικαιώματα ανταποκρίνονται σε μια φυσιολογική επιθυμία των ανθρώπων να μεταδώσουν στα παιδιά τους τις παραδόσεις με τις οποίες οι ίδιοι ανατράφηκαν. Κατά συνέπεια τα δικαιώματα αυτά αποσκοπούν στην προστασία της βούλησης για τη διατήρηση της ιδιαίτερης συλλογικής ταυτότητας εφόσον αυτή εκδηλώνεται έτσι. Το καθεστώς προστασίας της μειονοτικής ετερότητας δεν πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί απόδοση προνομίων. Τα μέτρα που υιοθετούνται για το σκοπό αυτό επιτρέπουν στις μειονότητες να απολαμβάνουν ευνοϊκή μεταχείριση ως αντιστάθμισμα στις ανισότητες που υφίστανται σε σχέση με την πλειονότητα.

Η αντίληψη της ειδικής θετικής προστασίας των μειονοτήτων εγκαθιδρύεται κατ' αρχάς με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τίθεται υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών. Έκτοτε, και ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1990, το διεθνές δίκαιο επιμερίζει τη ρυθμιστική αντιμετώπιση των εκφάνσεων της μειονοτικής ετερότητας και διαφοροποιεί εννοιολογικά τη μειονοτική γλώσσα, τη γλωσσική μειονότητα, καθώς και τα γλωσσικά δικαιώματα των εθνικών ή εθνοτικών μειονοτήτων.

Κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης Ειρήνης του 1919, πολλά σχέδια για την επίλυση και την πρόβλεψη των προβλημάτων των μειονοτήτων κατατέθηκαν και συζητήθηκαν.

Στα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του 20ου αιώνα, 17 κράτη δεσμεύτηκαν απο διμερείς και πολυμερείς συνθήκες ή από μονομερείς δηλώσεις σχετικά με το σεβασμό δικαιωμάτων για συγκεκριμένες μειονότητες που υπάγονταν στη δικαιοδοσία τους. Η ύπαρξη ενός τόσο ομοιογενούς, στο μέτρο της διαφορετικότητας της κάθε περίπτωσης, συστήματος νομικών υποχρεώσεων για τόσα πολλά κράτη που θεσπίστηκε σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, αλλά και ο ρόλος του πρώτου διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η προστασία των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων που ήδη από την εποχή εκείνη θεωρούνται ως ακρογωνιαίος λίθος για τη διατήρηση και την προαγωγή της γλωσσικής και εθνικής ταυτότητας της κάθε μειονοτικής ομάδας.

Οι υποχρεώσεις που ανέλαβαν τα κράτη αυτά σχετικά με τις μειονότητες της επικράτειάς τους αφορούσαν και το δικαίωμα των μελών των μειονοτήτων να ιδρύσουν να διευθύνουν και να χρηματοδοτούν σχολεία ή άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα με τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν εκεί ελεύθερα τη γλώσσα τους. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση σε μειονοτική γλώσσα κατοχυρώνεται στην πρωτοβάθμια τουλάχιστον εκπαίδευση για τις περιοχές όπου συγκεντρώνει ένα σημαντικό ποσοστό μειονοτικού πληθυσμού. Η επίσημη γλώσσα του κράτους μπορεί να διδάσκεται παράλληλα σε αυτά τα σχολεία.

Οι συνθήκες του μεσοπολέμου συνέδεαν την εφαρμογή του δικαιώματος με την ισχυρή παρουσία μειονοτικού στοιχείου οπουδήποτε στην επικράτεια του κράτους. Επίσης σε πολλές περιπτώσεις, προβλεπόταν το δικαίωμα των μειονοτήτων να λαμβάνουν οικονομική βοήθεια για τα σχολεία στη γλώσσα τους.

Στο πνεύμα αυτό όλες οι συνθήκες προστασίας των μειονοτήτων του μεσοπολέμου περιείχαν διατάξεις σχετικές με το δικαίωμα στην εκπαίδευση των μειονοτικών πληθυσμών. Το ζήτημα των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων τέθηκε σε νέα βάση μετά τη λήξη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν η κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε οικουμενική βάση ενσωμάτωσε την ειδική νομική προστασία των μειονοτήτων.

Η Σύμβαση-πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων

Στόχος της Σύμβασης-πλαισίου είναι να προσδιορίσει στα κράτη που θα δεσμευτούν απ' αυτήν, τις νομικές αρχές προστασίας των μειονοτήτων. Το περιεχόμενό της αποτελείται από «προγραμματικές διατάξεις», οι οποίες συνιστούν συγκεκριμένες αρχές που τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου αλλά και τρίτα, οφείλουν να σεβαστούν και να εφαρμόσουν με τον τρόπο που σε κάθε περίπτωση κρίνεται κατάλληλος. Έτσι, η εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης δεν είναι άμεση, αλλά εξαρτάται από τη διακριτική ευχέρεια του κράτους.

Η Σύμβαση αναφέρεται σε δικαιώματα ατομικού χαρακτήρα στα μέλη εθνικών μειονοτήτων, χωρίς ωστόσο να επιχειρεί οποιονδήποτε ορισμό των τελευταίων. Επίσης η γενική αρχή προστασίας της πολιτισμικής ταυτότητας των μελών των εθνικών μειονοτήτων και των επί μέρους στοιχείων τους, δηλαδή της θρησκείας, της γλώσσας των παραδόσεων και της πολιτιστικής τους κληρονομιάς προσδιορίζεται ρητά μέσα από την υποχρέωση του κράτους να αποτρέπει κάθε προσπάθεια αφομοίωσης (άρθρο 5).

Η Σύμβαση-πλαίσιο αναγνωρίζει δικαιώματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και τα οποία διακρίνει σε εκείνα, που αφορούν στην ίδια τη μειονοτική γλώσσα και στα σχολεία που αυτή θα διδάσκεται, καθώς και σ' εκείνα που αφορούν στη γενικότερη προστασία της πολιτιστικής γλωσσικής ιδιαιτερότητας των προσώπων που ανήκουν σ' εθνικές μειονότητες.

Διατάξεις διεθνών συμβάσεων που δεσμεύουν την Ελλάδα

Α. Το άρθρο 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά.

«Στα κράτη όπου υπάρχουν εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, τα πρόσωπα που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες δεν είναι δυνατόν να τους στερηθεί το δικαίωμα να απολαμβάνουν από κοινού με άλλα μέλη της ομάδας τους, τη δική τους πολιτιστική ζωή να πιστεύουν και να πρεσβεύουν τη δική τους θρησκεία ή να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα».

Β. Το άρθρο 30 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού προβλέπει το δικαίωμα χρήσης της μητρικής γλώσσας για τα παιδιά, που ανήκουν σε εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες. Η εισαγωγή του δικαιώματος αυτού στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί συμπλήρωμα του άρθρου 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Γ. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προβλέπεται από το άρθρο 13 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Πέρα από το δικαίωμα αυτό γίνεται αναφορά στην «ελευθερία των γονέων[...] να εκλέγουν για τα παιδιά τους ιδρύματα που δεν ανήκουν ή δεν υπάγονται στο Δημόσιο» για να εξασφαλίσουν τη «θρησκευτική και ηθική μόρφωση των παιδιών τους σύμφωνα προς τις ίδιες τους τις πεποιθήσεις», με την προϋπόθεση ότι τα ιδρύματα αυτά (σχολεία) θα ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές που ορίζει το κράτος για την εκπαίδευση.